

УДК 378.126:373.3:371.13

**ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ****кандидат педагогічних наук, доцент, Сироткіна Ж. Є.**

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна, Ізмаїл

У статті обґрунтовується значущість педагогічної практики у фаховому становленні майбутнього вчителя, розглядаються можливості вдосконалення процесу формування професійних умінь майбутнього вчителя музики під час її проведення. На підставі аналізу наукових досліджень, врахуванні сучасних тенденцій освіти, багатофункціональності педагогіки та мистецтва, багатокомпонентності музично-педагогічної діяльності визначається система професійних умінь майбутнього вчителя музики, необхідних для проведення педагогічної практики, розкриваються різні форми і методи її реалізації з використанням взаємодії різних видів мистецтва.

Ключові слова: педагогічна практика, майбутній вчитель музики, професійні вміння, взаємодія різних видів мистецтва.

кандидат педагогических наук, доцент, Сироткина Ж.Е. Педагогическая практика в процессе формирования профессиональных умений будущего учителя музыки / Измаильский государственный гуманитарный университет, Украина, Измаил

В статье обосновывается значение педагогической практики в подготовке будущего учителя, рассматриваются возможности совершенствования процесса формирования профессиональных умений будущего учителя музыки во время её проведения. На основе анализа научных исследований, учёта современных тенденций образования, многофункциональности педагогики и искусства, многокомпонентности музыкально-педагогической деятельности определяется система профессиональных умений будущего учителя музыки, необходимых для проведения педагогической практики, раскрываются различные формы и методы ее организации с использованием взаимодействия различных видов искусства.

Ключевые слова: педагогическая практика, будущий учитель музыки, профессиональные умения, взаимодействие различных видов искусства.

Ph.D., Associate Professor, Sirotkina Zh. E. Pedagogical practice in the process of formation of professional abilities of the future teacher of music / Izmail State Humanitarian University, Ukraine, Izmail

The article explains the importance of teaching practice in the training of future teachers, examined ways to improve the process of formation of professional abilities of the future teacher of music during it. Based on the analysis of scientific research, taking into account modern trends in education, pedagogy and versatility of art, music and multi-component educational activity

is determined by a system of professional skills of future music teachers needed for teaching practice, revealed various forms and methods of its organization with the interaction of different types of art.

Key words: pedagogical practice, future music teacher, professional skills, the interaction of different types of art.

Вступ. У національній Доктрині розвитку освіти України ХХІ століття наголошується на необхідності підвищення якості підготовки педагогічних працівників, формуванні їх професійних умінь. Адже саме вміння у поєднанні зі здібностями виступають якісним показником професіоналізму педагога, що є безпосередньою умовою розвитку особистості учня, успішності виховного процесу в цілому.

Вирішенню важливих питань удосконалення професійної діяльності майбутніх учителів присвячено праці О. Абдулліної, А. Алексюка, Г. Ардаширової, Є. Барбіної, Л. Бурман, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, Г. Ковальчук, Н. Кузьміної, М. Лещенко, В. Міжерікова, В. Сластьонина, Р. Хмелюк, О. Щербакова та інших вчених.

Проте, незважаючи на кількість опублікованих праць і проведених дисертаційних досліджень, серед проблем сучасної музичної педагогіки можна окреслити ціле коло таких, які й донині не знайшли свого детального огляду. Особливою актуальністю визначається питання підготовки студентів до педагогічної практики, її функціонального значення у межах вищої школи. Важливість та значущість цієї проблеми безперечна. Нові завдання, поставлені перед сучасною школою, вимагають перегляду підготовки до педагогічної практики, її вдосконалення, розробки та впровадження нових змістовних підходів.

Враховуючи особливість діяльності вчителя музики (яка має багато вимірів і напрямів, характеризується багатоаспектністю і складністю, адже здійснюється у своєрідному інформаційно-мистецькому середовищі), можна припустити, що використання взаємодії різних видів мистецтва може бути оптимізуючим фактором, щодо організації педагогічної практики та процесу формування професійних умінь майбутнього вчителя музики під час її проведення.

Проблему формування професійних умінь майбутнього вчителя музики засобами взаємодії різних видів мистецтва досліджували Л. Арчажнікова, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Остряньська, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова, Б. Юсов та інші.

Проблеми фахової підготовки учителів на основі взаємодії різних видів мистецтва досліджувалися досить широко. Водночас, позначається відсутність системного використання взаємодії різних видів мистецтва безпосередньо спрямованої на організацію педагогічної практики.

Аналіз стану дослідженості проблеми у психолого-педагогічній літературі, а також досвід підготовки учителів музики засвідчив, що особливості проведення педагогічної практики із використанням взаємодії

різних видів мистецтва не дістали ґрунтовного розкриття у наукових дослідженнях. Крім того, мають місце суперечності, пов'язані з:

- унікальною перспективою педагогічної практики у формуванні професійних умінь майбутнього вчителя музики і неповним використанням її можливостей;
- необхідністю формування професійних умінь майбутнього вчителя музики засобами взаємодії різних видів мистецтва під час проведення педагогічної практики і відсутністю відповідного методичного забезпечення.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня розробленість та пошук нових підходів до організації педагогічної практики визначили **мету** статті, яка реалізується у таких **завданнях**:

- обґрунтування значущості педагогічної практики;
- систематизація професійних умінь майбутнього вчителя музики, необхідних для проведення педагогічної практики;
- визначення форм і методів проведення педагогічної практики із використанням взаємодії різних видів мистецтва.

Виклад основного матеріалу статті. Оцінюючи педагогічну практику з позицій самовизначення, І. Колеснікова вказує на можливість самореалізації власної професійної позиції, усвідомлення її життєвої значущості, вибору стратегії діяльності, пов'язаною з об'єктивною необхідністю приймати на себе відповідальність за глобальні наслідки конкретних педагогічних дій [1, с. 127].

Питання вдосконалення педагогічної практики Н.Стефіна пов'язує зі суттєвими змінами практичної підготовки в системі музично-педагогічного навчання, пропонує авторську оригінальну модель неперервної педагогічної практики (зміст, структура, програма педагогічної практики), яка передбачає активне залучення студентів-практиків у навчально-виховний процес, спонукає до інтенсивного практичного оволодіння інструментарієм своєї творчої професійно-педагогічної роботи [2, с. 83].

М. Фалько розглядає педагогічну практику як процес формування науково-пошукової спрямованості, формування дослідницьких умінь студентів. Поетапність проведення дозволяє виділити аналітико-синтетичні, інформаційні, інтелектуальні, комунікативні, організаційні, креативні та діагностичні вміння, що надасть можливість учителю у своїй педагогічній діяльності розробити та запровадити авторську педагогічну технологію на уроці музики (проектування, створення й використання послідовності дидактичних модулів) [3, с. 11].

Підтримуючи думку вчених про необхідність удосконалення змісту педагогічної практики в системі музично-педагогічної освіти, ми визначаємо її зв'язуючу сутність з теоретичним навчанням студентів та перевіркою набутих знань безпосередньо у ході педагогічної діяльності. Згідно нашого припущення, реалізувати процес підготовки до педагогічної практики

можливо лише при сформованості комплексу взаємопов'язаних професійних умінь.

Враховуючи той факт, що професійна діяльність майбутнього вчителя музики має відбуватись у своєрідному інформаційно-мистецькому середовищі вважаємо, за доцільне провести аналогію між мистецтвом та педагогічною діяльністю. Так, філософи, психологи (Ю. Борєв, І. Джидарьян, М. Каган) доводять, що комплексність і різноманітність впливу мистецтва досягається завдяки різноманітності його функцій: гностичної, соціальної, виховної, аксіологічної, комунікативної, естетичної, емоційної, діяльнісної (виконавська), гедоністичної, рефлексивної тощо.

Педагоги-дослідники, науковці (О. Абдулліна, Н. Кузьміна, В. Сластьонин, В. Щербаков та ін.) наголошують на багатофункціональності діяльності вчителя. Зокрема дослідники визначають такі функції: гностичну, виховну, комунікативну, емоційну, естетичну, діяльнісну, організаційну, конструктивну, рефлексивну, аксіологічну та ін.

Навіть неповний перелік функцій мистецтва та педагогічної діяльності дає змогу визначити загальні, як-от: гностична, виховна, комунікативна, рефлексивна, емоційна, естетична, діяльнісна.

Безпосередньо для мистецько-педагогічної діяльності вчителя музики ми визначаємо такі функції: гностичну, емоційну, конструктивну, виконавську, організаційну.

Кожна функція реалізується через відповідні професійні вміння.

Окрім цього, при класифікації професійних умінь майбутніх учителів музики ми звернули увагу саме на ті професійні вміння, які можна сформувати під час проведення педагогічної практики засобами взаємодії різних видів мистецтва.

Так, спираючись на дослідження вищезазначених науковців, враховуючи сучасні тенденції освіти, багатофункціональність педагогіки та мистецтва, беручи до уваги багатокомпонентну професійну діяльність учителя музики ми визначили три групи вмінь, які утворюють гнучку, динамічну систему. В основу цієї системи покладено відповідність груп професійних умінь функціям мистецько-педагогічної діяльності, а саме: *гностичні, емоційно-почуттєві, праксеологічні* [4, с. 30].

Гностичні вміння, необхідні для отримання мистецтвознавчих та педагогічних знань та опанування досвіду вчителів-митців. *Емоційно-почуттєві* вміння призначені для впливу на емоційну сферу особистості засобами взаємодії різних видів мистецтва. *Праксеологічні* вміння, за допомогою яких здійснюється конструктивна, виконавська, організаційна функції мистецько-педагогічної діяльності. Всі ці групи вмінь пов'язані між собою.

Щоб визначити яким професійним вмінням надають перевагу майбутні вчителі музики, ми запропонували студентам оцінити кожне вміння як обов'язкове і бажане. В результаті нижчу оцінку одержали гностичні (6,4), потім емоційно-почуттєві (7,2) і найвищу – праксеологічні (7,8) уміння.

Окремої уваги заслуговує певна недооцінка студентами гностичних умінь. Таку ситуацію, на наш погляд, можна пояснити відсутністю практичного досвіду і недостатнім усвідомленням щодо проектування мистецько-педагогічної діяльності саме на основі результатів аналізу досягнутих успіхів чи недоліків у попередній праці.

Про наявність інтересу майбутніх учителів музики до взаємодії різних видів мистецтва як засобу впливу на формування професійних умінь, необхідних для здійснення мистецько-педагогічної діяльності, свідчать результати шкалування. Вони доводять, що дві третини студентів II-V курсів визнають значні педагогічні можливості взаємодії різних видів мистецтва, водночас стверджуючи, що є й інші засоби, не менш ефективні.

Стає очевидним, що передбачене традиційною шкільною програмою оволодіння основами музики повинно базуватися на засадах загальної педагогіки, музичної естетики, масового музикування (співу), музикознавства, пізнавальної діяльності, свідомості та музичного досвіду учнів. На жаль, практика вказує на те, що більшість студентів не володіють на належному рівні методикою музичного виховання учнів, залишається проблемою висока ефективність цього впливу на розвиток особистісної свободи школяра, становлення таких факторів, як само активність, самореалізація. Лише у рамках педагогічної практики відбувається становлення вчителя музики у ролі активного спостерігача, який через музичне мистецтво досліджує і розвиває особистісну свободу школяра, його вміння слухати музику, співати, імпровізувати, складати свої композиції, набуваючи новий музичний досвід через «власне ставлення» та самовираження.

Спостереження за навчанням студентів дають підстави стверджувати, що педагогічна практика є тим періодом, під час якого особливо активно відбувається процес формування спеціаліста. Перебуваючи в постійному контакті з майстрами педагогічної справи, майбутній вчитель вивчає те краще, що характеризує передових учителів регіону.

Проте, окремі види педагогічної практики мають різну міру впливу на мистецько-педагогічний потенціал майбутнього фахівця.

Специфіка виробничої педагогічної практики з психолого-педагогічних дисциплін вбачається в її тісному зв'язку зі змістом вузівських навчальних курсів і в залученні студентів до активної педагогічної праці з учителями та учнями. Ця практика дає змогу студентам не тільки глибше засвоїти педагогічні знання, а й перевірити свої вміння в ролі активних суб'єктів педагогічного процесу. Методисти ж мають можливість оцінити індивідуальний стиль педагогічної діяльності студентів і внести відповідну корекцію.

На основі викладеного, мету виробничої практики можна визначити як вивчення психолого-педагогічних основ організації навчально-виховного процесу в сучасній школі, формування професійних знань, навичок і умінь, а також логіки педагогічного мислення і педагогічної спрямованості в ході

активного включення в реальне шкільне середовище. Тому основні завдання виробничої практики студентів IV курсу – формування позитивно-активного ставлення майбутніх педагогів до засвоєння мистецько-педагогічного досвіду практиків, забезпечення інформацією про конкретні здобутки щодо використання взаємодії різних видів мистецтва учителями місцевих шкіл. З цією метою доречно залучати студентів до спостереження за реальним педагогічним процесом, посиленої участі в навчальному процесі школи, виконанні індивідуально-творчих завдань, участі в методоб'єднаннях учителів музики. Основною формою звітності мають бути щоденники педагогічних спостережень. У них студенти фіксують свої враження, завдання щодо вивчення мистецько-педагогічного досвіду, результати отриманих матеріалів і власні узагальнення та пропозиції.

Обговорення результатів педагогічних спостережень на заняттях з загальнопрофесійних дисциплін сприятиме формуванню вмінь творчо та самостійно мислити, аналізувати, узагальнювати, знаходити оптимальні варіанти педагогічних дій.

Осмислюючи резервні можливості виробничої практики, можна визначити напрями педагогічних зусиль у досліджуваному аспекті. Це – спрямування уваги студентів на постійний виражений і цілеспрямований аналіз мистецько-педагогічної діяльності вчителів школи, різноманітні ситуації та факти, що сприятимуть стимулюванню у них аналітичної оцінки власних педагогічних дій і стане своєрідною основою означеної діяльності майбутніх педагогів. У цей період студентам можна запропонувати наступні завдання: провести цикл бесід з історії використання взаємодії різновидів мистецтва; підготувати подорож учнів в “храм мистецтв”; організувати прем'єри творчих робіт учнів; спрогнозувати варіанти творчої роботи з школярами молодшого шкільного віку; підготувати комплекс “зорово-музичної підтримки” для літературних творів, що вивчаються в початковій школі; провести з учнями на уроках “музичне малювання” тощо.

На значну увагу заслуговує вивчення студентами-практикантами творчих лабораторій шкільних вчителів-майстрів: дидактичного та роздавального матеріалу, наочних засобів, авторських програм, методик музичного навчання та виховання учнів.

Переддипломна практика (V курс) передбачала насиченість професійно-педагогічної діяльності специфічними формуючими діями мистецького спрямування. Йдеться про новий статус студента у плані наближення його до професійної праці. Крім того, цей вид практики охоплює тривалий період повсякденної систематичної роботи. Це допомагає створенню сприятливих передумов не тільки для глибокого і систематичного вивчення та аналізу майбутніми вчителями музики педагогічного досвіду, але і його творчого використання в розв'язанні важливих мистецько-творчих завдань.

В ході стажування студенти мають можливість брати реальну участь в організації й стимулюванні навчального процесу з використанням мистецького матеріалу. Зокрема, майбутніми вчителями музики

пропонується розробити і провести уроки із застосуванням взаємодії різних видів мистецтва у навчанні.

Розроблені та проведені уроки студенти обговорюються з класоводами, керівниками переддипломної практики, однокурсниками.

Для забезпечення свідомого засвоєння студентами знань, навичок і вмінь, необхідних учителю музики, дієвими будуть прийоми, які активізують розумову діяльність, розвивають творчу уяву і сприяють розвитку мовлення. Весь запас тематичної і термінологічної мистецької лексики, сукупність знань про взаємодію різних видів мистецтва стають надбанням студентів, змістом їх мовленнєвої діяльності, яка набуває характеру активного спілкування.

Репродукції, малюнки, таблиці, словесний, роздатковий матеріал, зразки висловлювань стимулюють мовленнєву діяльність викладача і студентів.

Отже, виробнича та переддипломна практики розширюють можливості майбутніх учителів музики в плані адекватної оцінки ступеня сформованості професійних умінь і готовності використовувати взаємодію різних видів мистецтва у навчально-виховному процесі відповідно до сучасних вимог. У цей період у майбутніх учителів активізується прагнення до самоосвіти, що сприяє розвитку їхнього педагогічного мислення, формування дослідницького підходу до роботи. Впродовж педагогічної практики накопичується і поступово узагальнюється дослідно-експериментальний матеріал для курсових і дипломних робіт з педагогіки, психології, методики музичного виховання, авторських методик.

В умовах здійснення педагогічної практики майбутні вчителі музики попадають в обставини, які об'єктивно сприяють безпосередньому зіткненню зі всіма аспектами багатогранної праці педагога-митця. Тому, в процесі практики змінюються ставлення студентів до даної сфери праці вчителя та характер мотивації навчання; збагачуються знання; вдосконалюються всі групи професійних умінь.

Висновки. Отже, педагогічна практика як процес сприяє появі стійкого професійно-педагогічного інтересу, сформованості *ціннісного* ставлення до майбутньої діяльності [3, с. 41]. У контексті традиційного та новаторського підходів активна підготовка студентів до педагогічної практики розглядається нами як важливий напрям докорінного поліпшення професійного спрямування навчально-виховного процесу в системі вузівського навчання. Необхідність удосконалення підготовки до педагогічної практики засобами взаємодії різних видів мистецтва дозволить забезпечити високий рівень компетентності вчителя музики, сформованості професійних умінь, мобільність та продуктивність музично-педагогічної діяльності, досягнення високої конкурентоспроможності.

Література:

1. Колесникова И. А. Педагогическая реальность в зеркале междисциплинарной рефлексии // Сов. Педагогика, 1989. – №3. – С. 129-133.
2. Стефіна Н. В. Педагогічна скринька майбутнього вчителя: Навчальний посібник. – Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – 328 с.
3. Фалько М. І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти: Автореф. Дис.... Канд.. пед.. наук: 13.00.01. – К., 1995. – 18 с.
4. Сироткіна Ж. Є. Формування професійних умінь майбутніх учителів початкових класів засобами взаємодії різних видів мистецтва: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2006.
5. Синенко В. Я. Профессионализм учителя // Педагогика. – 1999. - №5. – С. 45-52.

References:

1. Kolesnikova I. A. Pedagogicheskaya realnost v zerkale mezhdistsiplinarnoy refleksii // Sov. Pedagogika, 1989. – №3. – S. 129-133.
2. Stefina N. V. Pedahohichna skrynka maibutnoho vchytelia: Navchalnyi posibnyk. – Sumy: Sum DPU im.. A.S.Makarenka, 2006. – 328 s.
3. Falko M. I. Formuvannia doslidnytskykh umin maibutnikh uchyteliv muzyky u vyshchyykh pedahohichnykh zakladakh osvity: Avtoref. Dys.... Kand.. ped.. nauk: 13.00.01. – K., 1995. – 18 s.
4. Syrotkina Zh.Ye. Formuvannia profesiinykh umin maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy vzaiemodii riznykh vydiv mystetstva: Dys... kand. ped. nauk: 13.00.04. – K., 2006.
5. Sinenko V. Ya. Professionalizm uchitelya // Pedagogika. – 1999. - №5. – S. 45-52.